

kommer nog aldrig att helt kunna frigöra sig från Chapquiddick. En del säger att om han inte kunde slå Carter i striden om nomineringen nu 1980, kan han knappast bli vald. Detta verkar som analys vara litet väl efterklott, då ju Carter ingalunda under 1980 framstått som ett så svagt nummer som då förutsätts. Men faktum är att Kennedy har att släpa på ett par besvärande hypotek, den nämnda incidenten samt sin klara liberala profil, som han inte kan och nog inte bör söka utplåna. Det är möjligt att demokraterna kommer att vända sig till andra namn 1984: några som nu nämns är New York-senatorn Patrick Monynihan, nuvarande majoritetsledaren i senaten Robert Byrd från West Virginia samt bland de yngre Colorados Gary Hart, som i västern överlevde den republikanska stormfloden, och Paul Tsongas från Massachusetts som trots sin ungdom gjort sig känd som en eftertänksam och idérisk senator från ett säkert demokratiskt fäste. Både Hart och Tsongas har efter valet uttalat sig till förmån för en demokratisk självrensning i termer som tyder på vilja till nyorientering.

Ronald Reagans presidentur står således och faller med hans ekonomiska politiska framgång eller misslyckande. Det kabinett han i skrivande stund valt är ingen brandradikal grupp, det är mest en samling moderata affärsmän plus en general som utrikesminister, Alexander Haig, mera känd som byråkrat från Nixons Vita Hus och som NATO:s överbefälhavare än för sin ideologiska iver. Det finns skäl att anta att Ronald Reagan under sin presidentur vill förmedla intrycket av kompetent och moderat regim som lugnt och säkert skall ta itu med, och lyckas klara, USA:s ekonomiska och utrikespolitiska problem. Härvid kontrasterar han sin egen politik mot den som ideologiskt militant betecknade Carterregimen.

En sådan attityd kommer att medföra besvär i relationen till många element i Reagans tilltänkta koalition. Kanske blir affärsmännen nöjda, med för amerikanska arbetare sänkt reallön och stigande inflations-siffror är det knappast en politik som kommer att lugna. Inte heller blir väl de nykonservativa alltför lyckliga när Reagan kommer att tvingas offra deras idéer på pragmatismens altare. Reagans presidentur ser alltmera ut som en uppiffad Nixon-Ford-regering utan Henry Kissinger. Frågan är alltså om detta räcker inför de problem USA, liksom andra västliga industristater, står inför i form av ekonomiska problem och en allt dyrare energi.

Washington i december 1980
Mats Bergquist

Svenska bidrag till socialpolitisk teori

Sverige har länge ansetts vara ett föregångsland i fråga om socialpolitik men denna position har inte motsvarats av några mera betydande insatser i fråga om socialpolitikens teori. Vi har massor av utredningar, åtskilliga debattskrifter av skiftande valör och även detaljforskning inom vissa områden, men något försök att åstadkomma en allmän socialpolitisk teori har inte gjorts. Det ringa intresset för socialpolitisk teori återspeglas i att vi inte har några lärostolar i socialpolitik vid universiteten. Vår enda professur är knuten till det (hittills) fristående socialforskningsinstitutet och inrättades först 1972. De under de senaste åren nyinrättade professurerna med "sociala" beteckningar gäller metoder på olika områden – inte allmän teori.

I seklets början – innan vi hade någon socialpolitik att tala om – gjordes åtminstone ett par ansatser till svensk socialpolitisk teori, nämligen av *Gustav Cassel* i "Socialpolitik" (1903) och *Gustaf Steffen* i "Sociala studier" (bd IV 1906 och bd VII 1912). 1921 inrättades en professur i nationalekonomi och socialpolitik vid dåvarande Stockholms högskola med *Gösta Bagge* som förste innehavare. Denne – som också var rektor för "Institutet för socialpolitisk utbildning och forskning" (den första socialhögskolan i Sverige) – skrev inte själv någon socialpolitisk teori men "anteckningar" efter hans föreläsningar i ämnet gavs ut under titeln "Socialpolitik" (1931).¹ Professurens senare innehavare har inte ansetts behöva ha meritering i socialpolitik.

I förbigående har centrala frågeställningar rörande socialpolitiken tagits upp i samband med att ekonomisk politik eller delområden av socialpolitiken behandlats. Som exempel kan nämnas *Alva och Gunnar Myrdal*, *Kris i befolkningsfrågan* (1934) och *Ernst Wigforss*, *Socialism i vår tid* (1952). Av intresse är också *Fackföreningsrörelsen och socialpolitiken* (Rapport till LO-kongressen 1976). Dessutom har naturligtvis ämnet berörts i olika elementära handböcker, t ex *Åke Elmér*, *Svensk socialpolitik* (särskilt i upplagorna från 1974) och i tidskriftsuppsatser. Institutet för social forskning publicerar en serie särtryck av tidskriftsartiklar, skrivna av institutets personal. Flertalet av dessa artiklar behandlar dock sociala förhållanden, inte social politik.²

Under 1970-talet har det publicerats en rad böcker i Sverige med mer eller mindre teoretiska aspekter på socialpolitiken. En stor del av dem har varit knutna till diskussionen om en ny socialvårdslagstiftning. Andra har behandlat arbetsmarknadspolitik eller bostadspolitik. Inkomstomfördelningen genom socialförsäkringar, subventioner och skatter har varit mindre uppmärksammat. Ett genomgående drag har varit ett ökat intresse för den tidigare historiska utvecklingen som med större eller

mindre framgång har använts för att förklara den aktuella situationen.

I det följande skall jag behandla fyra böcker som jag tycker är representativa för olika typer av modern svensk socialpolitisk litteratur. Först *Per Holmberg, Socialpolitisk teori och praktik*, som är den mest traditionellt "vetenskapliga" av dem. Den är för övrigt ensam i sitt slag. Därefter *Kurt Sjöström, Socialpolitiken i det kapitalistiska samhället*, som behandlar socialpolitiken från marxistisk utgångspunkt. Vidare *Leif Holgersson, Socialvården – en fråga om människosyn*, som är den utförligaste av de många skrifter som initierats av debatten kring socialutredningen. Slutligen *Från fattigdom till välfärd*, av Annika Baude, Per Holmberg, Alva Myrdal och Ronny Svensson, vilken är ett försök till utvärdering av den moderna svenska socialpolitiken sådan den utformats under socialdemokratins politiska ledning.

*Socialpolitisk teori och praktik*³

Per Holmberg gör inte anspråk på att lägga fram en övergripande teoretisk ram för socialpolitiken. Hans syfte är i första hand att belysa socialpolitikens teoretiska grundvalar till tjänst för utbildningen i socialpolitik, främst vid socialhögskolorna. Boken har tio kapitel, av vilka ett behandlar socialpolitikens historia och tre lägger synpunkter på olika detaljområden. Återstår alltså sex kapitel på ca 130 sidor för allmänna synpunkter. Det säger sig självt att det inte varit möjligt att på detta knappa utrymme ge en tillfredsställande behandling av alla de frågor som materialet ger anledning till. På många punkter skulle man önskat en mera ingående diskussion. Men frågorna ställs och detta är ett klart framsteg i förhållande till det mesta av litteraturen på området.

En svaghet i framställningen är att de olika kapitlen inte är klart samordnade. Detta beror förmodligen delvis på att de enligt företalen bygger på compendier i olika frågor som författaren använt i undervisningen. I det första kapitlet är inte heller kapitelrubrik och innehåll samordnade. Rubriken är "Vad är socialpolitik" men större delen av innehållet är referat av olika politiska värderingar av den faktiska socialpolitiken ("samhällssynen") med utgångspunkt från engelska författare. Den enda definition som citeras är Bagges från 1931 men i tysk och dansk litteratur finns en rad explicita definitioner som åtminstone förtjänat att bemötas. Holmberg ställer sig inte själv bakom någon definition.

Värdefullare än definitionskapitlet är den relativt utförliga diskussionen om välfärd och välfärdsfördelning, varvid låginkomstutredningens sociala indikatorer självfallet spelar en viktig roll (Holmberg var ju en av de mest aktiva i denna). Socialpolitikens mål måste obesträtt vara ökad välfärd och då är både definitionen av välfärd och välfärdens fördelning av grundläggande betydelse.

Välfärden består inte bara av "allt det jag till timlig näring behöver" för att tala med Luther utan också av att sociala och kulturella behov tillfredsställs. Inte minst arbetets betydelse för självrespekten måste påverka socialpolitikens utformning eller kanske snarare bidra till att göra den ekonomiska politiken "socialt" inriktad.

Det bör dock understrykas att metoder för välfärdsundersökningar inte är detsamma som socialpolitik. Det påstår inte heller Holmberg men åtskilliga "socialpolitiska" forskningar (bl a i Finland) handlar mera om sådant än om socialpolitik i egentlig mening.

Holmberg understryker starkt att socialpolitiken främst bör vara "välfärdspolitik", dvs välfärdsutjämning åtgärder, och inte "fattigdomspolitik", dvs understöd till dem som enligt någon definition är "fattiga" i absolut mening: "I en fattigdomspolitik är de opriviligerade objekt och de privilegierade subjekt – i en välfärdsfördelningspolitik är både de opriviligerade och de privilegierade såväl objekt som subjekt". Han refererar emellertid även de marknadsekonomiska argumenten mot en utvidgad socialpolitik, vilka är vanliga i USA men sällan hörda i Sverige. En jämförelse mellan amerikansk och skandinavisk socialpolitik skulle kunna ge ytterligare aspekter på motsättningen mellan "fattigdomspolitik" och "välfärdspolitik".⁴

Ett intressant kapitel är det som betitlas "Socialvetenskapernas bidrag till socialpolitisk kunskap". Holmberg belyser hur socialpolitiken har behandlats från filosofisk, nationalekonomisk, sociologisk, statsvetenskaplig och psykologisk utgångspunkt. Behandlingen är naturligtvis inte uttömmande och anses kanske inte rättvisande av alla representanter för de olika ämnena. Den ger emellertid ovedersägliga belägg för att socialpolitiken inte – som så ofta är fallet – bör betraktas som en del av den ekonomiska vetenskapen utan måste behandlas tvärvetenskapligt. Holmberg anser t o m att det behövs "en självständig socialpolitisk vetenskapsdisciplin", närmst därför att socialvetenskaperna behandlat socialpolitiken som ett perifert studieområde, men också "med mer entydiga begreppsapparater och utifrån mer genomtänkta grundantaganden om människan-samhället än vad som nu står till buds inom socialvetenskaperna". Han ger dock ingen antydning om hur dessa begreppsapparater eller grundantaganden skulle se ut. Huvudkravet är emellertid att socialpolitiken bör få ställning som ett självständigt universitetsämne där den inte riskerar att bli undanträngd, vilket förefaller vara ett rimligt önskemål.

Holmbergs behandling av specialområden – sysselsättningspolitik, bostadspolitik, vårdpolitik, socialförsäkringar – är kortfattad och ger inte så mycket utöver vad som är vanligt i annan litteratur. En styrka är emellertid att skattepolitiken behandlas förhållandevis utförligt.

Det är en svaghet i de flesta andra framställningar av inkomstomfördelningspolitiken att de behandlar enbart utbetalningarna, inte finansieringen och dess fördelning på medborgarna.

I det sista kapitlet refereras några exempel på utvärdering av socialpolitiska åtgärder. Intresset för utvärdering, även av mycket kostnadskrävande reformer, har hittills varit påfallande litet i vårt land, kanske därför att politikerna varit rädda för kritik. Exempel från USA, där utvärderingarna är betydligt vanligare och ofta använts av konservativa kretsar för att bekämpa socialpolitiska ingripanden, kan kanske bestyrka dessa farhågor. Men det finns också rent metodiska och kostnadsmissiga svårigheter vilka Holmberg redovisar.

Socialpolitiken i det kapitalistiska samhället⁵

Sjöströms bok, som har undertiteln "Inledning till en marxistisk analys", är på många sätt en parallell till Holmbergs (men utgiven fyra år tidigare).⁶ Den börjar med definitioner, fortsätter med en historisk översikt och behandlar sedan socialpolitiken ur tre aspekter: den monopolkapitalistiska ekonomin, den borgerliga statsmakten och klasskampen. Sista kapitlet är ett debattinlägg i anslutning till socialutredningens principbetänkande.

Sjöström granskar olika definitionsförsök (grundligare än Holmberg) och kommer fram till att socialpolitiken huvudsakligen är ett medel att hålla den monopolkapitalistiska ekonomin i gång och att säkra borgarklassens maktställning.

Socialpolitikens främsta ekonomiska betydelse enligt Sjöström är att den sörjer för arbetskraftens reproduktion utan att arbetsgivarna behöver betala för denna. Visserligen betalar företagen skatter men dessa övervältras i sista hand på de arbetande. Staten betalar för utbildning, för barntillsyn som möjliggör utnyttjande av den kvinnliga "reservarbetskraften", för underhåll och omskolning av arbetslösa etc. Dessutom är socialpolitiken enligt det Keynes-Wigforsska receptet ett medel att mildra de ekonomiska kriserna vilka annars skulle hota den kapitalistiska ekonomins bestånd.

Sjöström angriper energiskt föreställningen att staten skulle stå över klassmotsättningarna. Han åberopar Engels och anser att dennes åsikter bekräftas av aktuella erfarenheter. Visserligen kan delar av statsapparaten, t ex socialvården, tidvis arbeta tämligen självständigt men detta förändrar inte deras grundläggande karaktär av klassinstrument. De sociala förmånerna dämpar oppositionen från arbetarna och dessutom är dessa föremål för en ständig ideologisk påverkan i klassutjämnande syfte, bl a genom den utvidgade skolgången och makten över massmedia. Denna påverkan är ett led i "korporatismen", dvs strävandena att framställa arbetarnas och

arbetsgivarnas intressen som samstämmiga. Sjöström menar att fackföreningsrörelsens och socialdemokratiens ledande skikt är så starkt "korporativt" inriktade att de måste anses vara en del av den härskande borgarklassen.

Att socialpolitiken tjänar borgarklassens intressen utsluter inte att den varit till fördel för arbetarna. Sjöström sammanfattar detta dilemma fyndigt genom satsen att socialpolitiken gynnar arbetarna *ekonomiskt* på kort sikt men kapitalägarna *politiskt* på lång sikt. Socialpolitiska åtgärder behövs även med en socialistisk produktionsordning men då även politiskt i arbetarklassens intresse.

Sjöströms bok är betydligt mera lättläst än Holmbergs, vilket bl a beror på att den förre företräder en renodlad ståndpunkt medan Holmberg söker göra rättvisa åt olika åsikter inom ett obetydligt större utrymme. Sjöströms karakteristik av de konkreta socialpolitiska åtgärderna är emellertid nyanserad och verklighetsbetonad, vilket man kan vänta sig mot bakgrund av hans gedigna erfarenhet av socialt arbete. Han tillgriper endast undantagsvis sådant "testuggeri" som är vanligt bland marxistiska skrivbordsteoretiker.

Socialvården – en fråga om människosyn⁷

Under 1960-talet blev den socialpolitiska diskussionen i Sverige betydligt livligare än tidigare. Den gällde särskilt socialvården, främst dess inslag av "ordningshållning" bland socialt utstötta. 1967 tillsatte den socialdemokratiska regeringen en utredningskommitté som tog sig namnet *socialutredningen*. Socialminister Asplings direktiv väckte emellertid opposition, särskilt bland socialarbetare som väntat sig mera radikala grepp. Hösten 1968 höll Sveriges socialchefer föreningsstudiedagar i Jönköping, varvid initiativ togs till att bilda en "Samarbetskommitté för socialvårdens målfrågor" av representanter för fackorganisationer och klientföreningar med anknytning till socialvården. Kommittén fungerade som en "skuggutredning" till socialutredningen, arrangerade studiedagar och gav ut skrifter med principiella synpunkter på socialvården. Så småningom blev några av kommitténs företrädare knutna till socialutredningen och dennas principbetänkande (SOU 1974:39) var starkt påverkat av "skuggutredningens" synpunkter. Dock fick möjligheterna till tvångsmässig vård betydligt större utrymme än vad "skuggutredningen" kunde godta.

"Skuggutredningen" påverkade helt säkert remissyttrandena över socialutredningens principbetänkande. Utredningens slutbetänkande "Om socialtjänsten" (SOU 1977:40) innehöll inget förslag till tvångsåtgärder mot vuxna inom socialvårdens ram. Ett ovanligt tydligt exempel på möjligheten att påverka en parlamentarisk utredning och därmed även indirekt statsmakternas beslut.⁸

"Socialvården – en fråga om människosyn" är skriven

av "skuggutredningens" sekreterare under slutskedet, Leif Holgersson, för att motivera utredningens inställning. Boken består till ungefär hälften av en brett upplagd historisk skildring av socialvårdens framväxt och refererar därefter den aktuella debatten fram till 1977 med kommentarer.

Den historiska delen har en klart dominerande tendens. Den vill visa hur socialvården påtvingats befolkningen ovanifrån med utgångspunkt från en sträng patriarkalisk välvilja, under senaste århundradet starkt påverkad av nykterhetsrörelsens och frikyrkornas puritanska och "folkuppfostrande" tankegångar. Holgersson spårar överallt en "vi och de"-inställning, karakteriserad av en moralisk nedvärdering av ibland "arbetarna", ibland de socialt avvikande. I motsats härtill skildras socialförsäkringarna som ett resultat av arbetarrörelsens solidariska strävanden.

Det är intressant att jämföra denna inställning med den av Holmberg kritiserade "fattigdomspolitik" och Sjöströms karakteristik av socialpolitiken som ett led i borgarklassens kamp mot arbetarna. Vad som hos Holmberg är övervägande ekonomi, blir hos Sjöström maktkamp och hos Holgersson moral. Men verkligheten är densamma!

Holgerssons historik innehåller många intressanta och värdefulla påpekanden och flitigt samlade fakta, men han pressar enligt min mening sin tes alltför hårt. I flera fall tar han för givet att ett historiskt skeende är ett belägg för hans åsikter utan att tillräckligt kontrollera om denna tolkning motsvaras av fakta.⁹ Antalet detaljfel (och även tryckfel) är också större än normalt (utan att detta i och för sig behöver göra hans tolkning felaktig).

Det kan noteras att Kurt Sjöström, som var "skuggutredningens" sekreterare före Holgersson, i sin ovan refererade bok bemöter den "vi-är-alla-lika"-tes som Holgersson (och många med honom) sätter som motsats till "vi-och-de"-synen. Sjöström menar att likhet kan finnas inom samhällsklasserna men inte mellan dem. Man får vara bra blögd, säger han, om man inte ser olikheten mellan den verbalt tränade, socialrättsligt utbildade, tryggt anställde socialarbetaren och den tillfällighetsarbetande alkoholisten eller den unge arbetslöse som förgäves sökt arbete på ett tiotal arbetsplatser. Det hjälper inte att vi alla "i egenskap av människor har något gemensamt och så långt detta gemensamma räcker även är lika" (citat från Engels, Anti-Dühring).

Holgersson drar en intressant historisk parallell mellan "skuggutredningens" insatser och de som gjordes av Centralförbundet för socialt arbete (CSA) vid seklets början. Liksom CSA drev fram den tidens moderniserade socialvårdslagar, bland annat genom att få in sina representanter i utredningar, har "skuggutredningen" påverkat socialtjänstlagen. Liknelsen haltar på flera punkter men själva typen av verksamhet är onekligen likartad.

Från fattigdom till välfärd¹⁰

Denna bok är en omarbetade och kompletterad upplaga av den svenska rapporten till International Council on Social Welfare (ICSW) för dess konferens i Puerto Rico 1976. Den vill ge en översikt av den moderna svenska socialpolitiken ur jämlikhetsaspekt. Denna översikt är inte i första hand deskriptiv utan lägger principiella synpunkter på socialpolitiken och har därför tagits med i detta sammanhang. Tyngdpunkten ligger på en värdering av hur jämlikhetsambitionerna har förverkligats under de socialdemokratiska regeringarnas tid.

Inledningen är skriven av Alva Myrdal. Hon menar att de ekonomiska och sociala reformerna under de två senaste generationerna otvivelaktigt lett till ökad jämlikhet, särskilt inom hälso- och sjukvård och socialförsäkring samt genom skattepolitiken. Hon pekar särskilt på ålderspensionärernas starkt förbättrade situation. Men många reformer får en utjämnande effekt endast när de införs. Nya olikheter uppstår i ett dynamiskt samhälle. "Jämlikhet kan aldrig bestå oförändrad utan måste ständigt revideras och nyskapas."

Per Holmberg skriver om sysselsättnings- och lönepolitik, hälso- och vårdpolitik, socialförsäkringar och skattepolitik. Han ger också allmänna synpunkter på jämlikhetsproblematiken som är bakgrund till Alva Myrdals ovan citerade uttalande. I stort sett återkommer samma synpunkter som i "Socialpolitisk teori". På vissa punkter är de dock mera utvecklade, särskilt i fråga om skattepolitiken, där han bl a påpekar att utjämnningen av inkomster inte har motsvarats av en utjämnning av förmögenheter.

Annika Baude skriver om utbildningspolitiken och om strävandena till jämställdhet mellan män och kvinnor. Hon konstaterar att Sverige vid en internationell jämförelse ligger högt i fråga om utjämnade utbildningsförhållanden men att de ökade *möjligheterna* till utbildning inte gett den faktiska utjämnning som varit eftersträvad. Detsamma gäller i stort sett utjämnningen mellan män och kvinnor.

Ronny Svensson behandlar bostadspolitiken relativt utförligt. Underrubriken "Bra satsningar men också växande problem" ger bedömningen i ett nötskal. Svensson noterar en obestridlig förbättring av bostadssituationen fram till omkring 1970 men talar också om "den nästan helt asociala utvecklingen på bostadsområdet efter 1974". Han menar att vi snart kan vara tillbaka till utgångsläget på 1940-talet om inte drastiska ändringar i bostadspolitiken och samhällsplaneringen snart vidtas. Det finns risk för en minskad jämlikhet på bostadsområdet trots alla subventioner och bidrag.

Sammanfattning

Sverige har länge varit nästan helt utan teoretisk litteratur i socialpolitik. Från omkring 1970 har åtskilliga

sådana skrifter och uppsatser sett dagens ljus. De ovan refererade böckerna kan sägas vara representativa för dessa. De har inte gett någon övergripande genomtänkt teoretisk ram för socialpolitiken. Men de har bidragit till att ge teoretiska aspekter inom ett område som ända till för ett tiotal år sedan nästan enbart behandlats som en summa av detaljområden vilka var för sig betraktats som praktiskt-politiska dagsfrågor.

Åke Elmér

Referenser

- Per Holmberg, Socialpolitisk teori och praktik. Stockholm: Prisma 1978.
- Kurt Sjöström, Socialpolitiken i det kapitalistiska samhället. Stockholm: Arbetarkultur 1974.
- Leif Holgersson, Socialvården – en fråga om människosyn. Stockholm: Tiden 1977.
- Annika Baude m fl, Från fattigdom till välfärd. Stockholm: Liber 1978.

Noter

- 1 Som en kuriositet kan noteras att två rektorer för socialinstitutet i Stockholm (Bagge och Gunnar Heckscher) varit ordförande i svenska högerpartiet. Ytterligare en lärare (Ebon Andersson) har varit riksdagsledamot för samma parti. I något annat parti har ingen anställd lärare vid socialinstitut/socialhögskola varit riksdagsledamot eller partistyrrelseledamot. Däremot har många varit kommunalpolitiskt verksamma.
- 2 Utanför Sverige har åtskilliga böcker om socialpolitisk teori skrivits. Finland har flera professorer i socialpolitik. Ett finskt arbete som översatts till svenska är *Pekka Kuusi*, 60-talets socialpolitik (sv övers 1966, originalet 1961). På engelska finns bl a *J P Roos*, *Welfare Theory and Social Policy* (1973). Från Danmark kan nämnas *Bent Rold Andersen*, *Grundprincipper i socialpolitikken* (1971) och *Jörn Henrik Petersen*, *Socialpolitisk teori I* (1972). Ett tyskt arbete av betydelse är *Elisabeth Liefmann-Keil*, *Ökonomische Theorie der Sozialpolitik* (1961). Engelsmannen *R M Titmuss* har haft stort inflytande som idégivare. En sammanfattning av hans teorier finns i den postumt utgivna *Social Policy An Introduction* (1974). Även *R Pinker*, *Social Theory and Social Policy* (1971) bör nämnas.
- 3 Per Holmberg är universitetslektor i samhällsekonomi med socialpolitik vid socialhögskolan i Stockholm, var tidigare ekonom vid LO:s utredningsavdelning och huvudsekreterare i låginkomstutredningen.
- 4 En "universell" socialpolitik (t ex svenska folkpensioner och barnbidrag) har också den fördelen att den väcker mindre politiskt missnöje ("backlash") än en fattigdomsinriktad. Detta framhåller *Walter Korpi* i uppsatsen *Approaches to the Study of Po-*

verty in the United States: Critical Notes from a European Perspective (i Poverty and Public Policy, an Evaluation of Social Science Research, Boston 1980. Särtryck på Socialforskningsinstitutet).

- 5 Kurt Sjöström är avdelningschef vid Malmö socialförvaltning. Han är ledande kommunalpolitiker inom vpk i Malmö och har tidigare varit sekreterare i Samarbetskommittén för socialvårdens målfrågor (se nästa avsnitt).
- 6 Holmberg har ett kapitel om marxistisk syn på socialpolitik, där bl a Sjöströms åsikter refereras. Dessa kommer emellertid mindre klart fram där, vilket beror på att Holmberg utgår från en senare bok av Sjöström, "Socialpolitik eller socialism" (1977) vilken trots titeln inte huvudsakligen handlar om socialpolitik utan i första hand vill visa att socialdemokratien och fackföreningsrörelsen är verktyg för borgarklassen.
- 7 Leif Holgersson har innehaft ett flertal olika befattningar inom socialvården, bl a som socialchef i Hanninge, varit socialpolitisk sekreterare hos TCO och sekreterare i Samarbetskommittén för socialvårdens målfrågor.
- 8 Folkpartiregeringens proposition om socialtjänstlagstiftningen (1979/80:1) byggde i stort sett på utredningens förslag. Den godkändes emellertid endast delvis av riksdagen. En ny utredning om tvångsåtgärderna inom socialvården (SOU 1981:7) skall ligga grund för en särskild lag som avses träda i kraft samtidigt med socialtjänstlagen (den 1 jan 1982). Opinionsen tycks i viss mån ha svängt även bland socialarbetarna. Den antiauktoritära inställningen som delvis byggde på 1960-talets studentradikalism har uppenbarligen blivit mindre framträdande under senare år.
- 9 En detalj kan vara belysande. På sid 177-179 behandlas tillkomsten av 1954 års nykterhetsvårdslag (i boken "1955 års"). För att ge "ett exempel på den människosyn som denna reform grundades på" refererar H en undersökning som 1944 års nykterhetskommitté gjorde 1949 angående spritkonsumtionen under lunchtid på SARA-bolagets restauranger, varvid gjordes skillnad mellan "kroppsarbetare i arbete" (alltså arbetsklädda), "övriga ordinära lunchgäster" och "övriga gäster". Enligt H var kommitténs hypotes att arbetarna skulle dricka mera än andra och göra detta utan att förtära den obligatoriska "restriktionsrätten". Detta bygger H på att kommittén också gjorde en undersökning av matavfallet vid olika restauranger för att få ett mått på det påstådda slöseriet med maträtter som inte äts. "Tragikomiskt nog", säger H, visade det sig att matavfallet per 100 gäster var högst på förstaklassrestaurangerna, varför den påstådda hypotesen inte be-sannades. H kommenterar: "Exemplet visar med önskvärd tydlighet hur en statlig alkoholpolitisk utredning så sent som 1952 kunde närma sig sitt uppdrag med sekelskiftets fördomar om arbetare. Den folkuppfostrande vi-och-de-synen, grundad på det patriarkaliska och puritanska arvet -- blev underlag

också för 1955 års reform av alkoholpolitiken och nykterhetsvården.”

Eftersom jag var sekreterare i kommittén och närmast ansvarig för de refererade utredningarna, studerade jag när jag läste detta. Kunde jag minnas så fel? Nej, om man läser det citerade betänkandet finner man att de två undersökningarna inte har sammanhang med varandra. Indelningen i olika gästgrupper gällde frågan om hur spritförtäring under lunchtid kunde tänkas påverka produktionen och då hade olika typer av arbete ett visst intresse. (Kommittén föreslog att restaurangerna inte skulle få servera sprit före kl 15.) Den andra undersökningen gällde mattvångets verkningar. Där fanns ingen indelning i socialgrupper.

H:s spekulationer bygger alltså på slarvig läsning. Nykterhetskommittén strävade tvärtom att få bort så mycket som möjligt av den klasskillnadskaraktär som onekligen vidlåde Brattssystemet. Detta betyder självfallet inte att nykterhetsvårdslagen är fri från sådan. Men H:s exempel är helt värdelöst som argument.

- ¹⁰ Av författarna är Annika Baude avdelningschef i socialstyrelsen och ordförande i svenska kommittén för ICSW. Ronny Svensson är universitetslektor i regional planering vid tekniska högskolan i Stockholm och har varit flitig skribent i planeringsfrågor och bostadspolitiska frågor.